

bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi

bitig Journal of Faculty of Letters

(Cilt/Volume: 4, Sayı/Issue: 7 Haziran/June 2024)

Tahsin Sermet Bey (1889-1969), Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinin Öncü Mimarı*

Tahsin Sermet Bey (1889-1969), Pioneering Architect of The Late Ottoman and Early Republican Periods*

Cenk BERKANT

Doç. Dr.
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Bölümü

cenkberkant@gmail.com

0000-0002-5443-5099

Erdem BAYAZIT

Uzman

erdembeyaz1@gmail.com

0000-0001-6112-9463

Araştırma makalesi/Research article

Geliş Tarihi/Received: 21.12.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 24.01.2024

Atıf/Citation

Berkant, Cenk ve Erdem Bayazıt (2024), "Tahsin Sermet Bey (1889-1969), Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinin Öncü Mimarı", *bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (7), 16-30.

Berkant, Cenk and Erdem Bayazıt (2024), "Tahsin Sermet Bey (1889-1969), Pioneering Architect of The Late Ottoman and Early Republican Periods", *bitig Journal of Faculty of Letters*, 4 (7), 16-30.

Bu makale iThenticate, turnitin, intihal.net programlarından biriyle taranmıştır.
This article was checked by iThenticate, turnitin or intihal.net.

* Bu makale, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda Doç. Dr. Cenk Berkant danışmanlığında Erdem Bayazıt tarafından gerçekleştirilen "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Öncü Bir Mimar: Tahsin Sermet Bey (1889-1969)" başlıklı yüksek lisans tezinden geliştirilerek yazılmıştır.

* This article has been produced from the graduate thesis entitled as "A Pioneer Architect in the Early Republican Period: Tahsin Sermet Bey" written by Erdem Bayazıt and supervised by Associate Prof. Dr. Cenk Berkant of Muğla Sıtkı Koçman University's Social Sciences Institute.

Öz 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda artan Batılılaşma ve modernleşme hareketleriyle birlikte değişen sosyal, kültürel ve ideolojik yaklaşımlar; diğer birçok alanda olduğu gibi mimarlık alanında da kendine yer bulmuştur. Yeni bir ideoloji ve toplum yapısı üzerinde yükselmeye başlayan bu geçiş dönemi, I. Ulusal Mimari (1908-1930) olarak anılan dönem ile birlikte mimaride kendine özgün üslup arayışına girmiştir. Bu kapsamda Selçuklu ve Osmanlı sanatı öğeleriyle Batılı anıtsal üslupların birlikte kullanıldığı eklektik bir anlayış benimsenmiştir. Değişen bürokrasi ve yaşanan dönüşümün kendini en çok hissettirdiği alanlardan birisi doğal olarak mimaridir. Bu doğrultuda hem Cumhuriyet öncesi hem de Cumhuriyet Dönemi'nde mimarlık ortamında yeni uygulayıcılar ve tasarımcılar ön plana çıkmıştır. 1908-1918 arasında, çoğunluğu Sanayi-i Nefise Mimarlık Şubesi mezunu "Birinci Kuşak Mimarlar" olarak adlandırılan Cumhuriyet Mimarisi'nin selefleri bu imar ve inşa faaliyetlerinde, kendilerinden sonraki mimarlık ortamını da etkilemişlerdir. Bu makalede, bu kuşağın öncü isimlerinden Mimar Tahsin Sermet Bey ve eserleri ele alınacaktır. Mimarın kişisel yaşamı ve mimarlık kariyerine dair bilgi, belge, arşiv kayıtları, dönemin gazete ve dergileri, dönemin sanatı ve mimarlığıyla ilgili yayınlar titizlikle incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde elde edilen bilgi ve bulgular; mimarın kariyeri, eğitimi, tasarladığı yapılar, sanatçı kimliği, Cumhuriyet Mimarlığı'ndaki rolü ve mimari yaklaşımını belirleyen etmenlerle sentezlenerek bu çalışma oluşturulmuştur. Bu çalışmada Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinin öncü mimarlarından biri olan Tahsin Sermet Bey'in tasarımlarıyla birlikte dönemin mimarlık ortamına etkileri ön planda tutulmuştur.

Anahtar sözcükler: Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Mimar Tahsin Sermet Bey, Sanayi-i Nefise Mektebi, Birinci Kuşak Mimarlar, İzmir Milli Kütüphane ve Milli Sinema

Abstract Changing social, cultural and ideological approaches with the increasing westernization and modernization movements in the Ottoman Empire during the 19th century has found its place in the field of architecture like in many other fields of humanities. This transition period, which paved a new ideology and social structure, started to find its own unique style in architecture with the period known as First National Architectural Movement (1908-1930). In this context, an eclectic approach was adopted in which Western monumental styles were used along with Seljuk and Ottoman Arts elements. Naturally, one of the areas one might recognize the changing bureaucracy and transformation of society is, undeniably, architecture. For this respect, new practitioners and designers emerged in the architectural environment both before the Republic and during the Republican Period. Between 1908 and 1918, the predecessors of the Republican Architecture, called "First Generation Architects", most of whom were graduates of Sanayi-i Nefise Architecture Branch, influenced the architectural environment and their successors and construction activities. In this article, Master Architect and Engineer Tahsin Sermet Bey, one of the leading names of this generation, and his works will be discussed. Information, documents, archive records, newspapers and magazines of the period, and publications about the art and architecture of the period are meticulously examined regarding the architect's personal life and architectural career. This study was created by synthesizing the information and findings obtained as a result of the examination and the factors that determine the architect's career, education, the buildings he designed, his artistic identity, his role in the Republic Architecture and his architectural approach. In this study, the designs of Tahsin Sermet Bey, who has been considered as one of the leading architects of the Late Ottoman and Early Republic Periods, and his influence on the architectural environment of the period, are highlighted.

Keywords: Early Republican Period Architecture, Architect Tahsin Sermet Bey, Fine Arts Academy, First Generation Architects, İzmir National Library and National Cinema

Giriş

Tahsin Sermet, 1889 yılında Bolu'da çiftçi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Küçük yaşta Bolu'dan İstanbul'a gelen Tahsin Sermet'in çocukluk yılları ve eğitim hayatı İstanbul'da geçmiştir. İlk ve orta eğitimini bu şehirde tamamladıktan sonra Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girmiş (Gürlek 2012, 191) ve 1909 yılında bu okulun Mimarlık şubesinden mezun olmuştur (Anonim 1940: 60) (Foto. 1). Tahsin Sermet Bey, mezuniyetinden kısa bir süre sonra İzmir Kolordu'da sivil mimar olarak çalışmaya başlamıştır. İzmir'de Vali Rahmi Bey Dönemi (1913-1918) ile birlikte imza attığı projelerle adını duyuran ve burada varlığı bilinen tek Türk Mimar olan Tahsin Sermet Bey (Tanyeli 1992: 331-332), 1919 yılında İzmir'in işgalinden sonra bir dönem İstanbul'a taşınmıştır (BOA.DH.UMVM.69/45). İzmir'in kurtuluşundan sonra tekrar bu şehre dönerek çalışmalarına kaldığı yerden devam etmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra da İzmir, Ankara ve İstanbul'da çalışmalarına devam etmiştir (Gürlek 2012: 191).

Mimar, İstanbul'da bulunduğu süre içinde Ayaspaşa'nın torunlarından Nafia Hanım ile tanışmış, kısa bir süre sonra evlenmiştir. Tahsin Bey'in Nafia Hanım'dan Cüneyt (Sermet), Saniha (Sezer), Lamia (Özaltan) isimlerinde üç çocuğu olmuştur. Tahsin Sermet Bey'in evliliğinin ilk yılları İzmir'in Küçükyalı semtinde ailesi için tasarladığı Asanlı Köşk'te geçmiştir. Mimarın Batı tarzı müziğe düşkün oluşu, eşi Nafia Hanımın da müzikle arasının iyi olması ve müzisyen bir aileden gelmesi, kızlarının ve oğlu Cüneyt Sermet'in müzik eğitimi almasında etkili olmuştur. Kendisi de iyi bir ressam, sanatkâr ve tasarımcı olan Tahsin Bey, çocuklarının sanat eğitimi üzerinde hassasiyetle durmuştur. Asanlı Köşk'te geçen ve İzmir Milli Kütüphane projesinin 1933'te tamamlanmasıyla birlikte kariyerinin İzmir yılları son bulmuştur. Aynı yıl, çocuklarının eğitimi, eşinin isteği ve mimarlık kariyerinin farklı bir çizgide devam etmesinden dolayı İstanbul'a yerleşmiştir. Tahsin Sermet Bey, bir dönem Şişli'de, sonrasında Taksim (Sıraselviler, Ayaspaşa) civarında ikamet etmiş (Gürlek 2012: 191-192) mimarlık kariyerine yine buraya çok yakın bir nokta olan Karaköy Bankalar Caddesi'nde bulunan Bozkurt Han'da bir ofis açarak devam etmiştir (Anonim 1940: 87). Mimarlar Odası'nın 465 Sicil No'lu İzmir Şubesi Üyesi Tahsin Sermet Bey, 01 Haziran 1955 tarihinde odadan istifa etmiştir (TMMOB, Büyükkent Şubesi Arşivi, 29 Ocak 2022). Sert olduğu kadar, merhametli, dürüst ve samimi bir Cumhuriyet insanı, aile babası olan Tahsin Sermet Bey, uzun ve iz bırakan bir mimarlık kariyerinin ardından 16 Ocak 1969 tarihinde vefat etmiş ve Zincirlikuyu'daki aile kabristanına defnedilmiştir (Anonim 1969: 37).

Foto. 1. Mimar Tahsin Sermet (1889-1969)

Kaynak: <http://www.izmirmillikutuphane.com/Kutuphanemiz-Gorevleri>

Tahsin Sermet Bey'in Mimarlık Eğitimi

Sanayi-i Nefise Mektebi Mimarlık şubesinde eğitim alan ve 1909 yılında mezun olan Tahsin Sermet Bey (Anonim 1940: 60) (Belge 1), burada verilen mimarlık eğitimi göz önüne alındığında, bu okula 1905 yılında kayıt olduğunu düşünmekteyiz.

Belge 1. Tahsin Sermet'in Mezuniyet Bilgileri

Kaynak: Anonim, Türk Yüksek Mimarlar Birliği Azaları ve Yüksek Mimarlık Mesleği ile Alakadar Mevzuat, İstanbul 1940, s. 60.

Tahsin Sermet'in mimarlık formasyonunu ve bu formasyonun -dönemin mimari akımlarını da dikkate alarak- mimarlık kariyerinde ne şekilde seyrettiğini anlamak için mimarın aldığı eğitimi değerlendirmek isabetli olacaktır. Bunun için de Sanayi-i Nefise Mektebi Mimarlık şubesinin o dönemdeki eğitim programı ve öğretim kadrosu üzerinde durmak ve bu değerlendirme üzerinden mimarın eğitim hayatını yorumlamak gerekir.

Sanayi-i Nefise Mektebi Mimarlık şubesinin başında, 1883'te kurucu olarak buraya atanan ve bu görevine istifa edeceği 1910 yılına kadar devam eden "Fenn-i Mimari Muallimi" Alexandre Vallauri¹ (1850-1921) bulunmaktaydı. Kendisine 1902 yılından itibaren yardımcısı ve Proje Atölyesi hocalarından Philippe Bello² eşlik etmiştir (Arık 2006: 15-16). Vallauri'nin Sanayi-i Nefise Mektebi Mimarlık şubesinde kurduğu düzen, kendisinin de Paris, Güzel Sanatlar Akademisi'nden aldığı mimarlık eğitiminin önemli bir parçasını oluşturan ve bu okulun temsiliyle ön plana çıkan *Beaux Arts* ekolüne bağlı bir sistemdir (Kula Say 2014: 43). Bu düzen, İtalyan ve Fransız mimarlık hocalarının etkisiyle de belirli bir dönem Mimarlık şubesinde varlığını sürdürmüştür. Bu dönem içerisinde eğitim alan Mimarlık şubesi öğrencilerinin de bu formasyona bağlı bir disiplin neticesinde yetişmişlerdir. Vallauri ve halefleri, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan kurumsal bir sanat eğitiminin öncüsü olmuşlardır. Bu zincir, Sanayi-i Nefise Mektebi Mimarlık şubesinin kuruluşundan

¹ Sanayi-i Nefise Mektebi binasının mimarı ve aynı zamanda okulun Mimarlık şubesinin kurucusu olan Alexandre Vallauri burada 1883-1910 yıllarında arasında "Fenn-i Mimari" dersini vermiştir. Vallauri, İtalyan kökenli olup 1850 İstanbul doğumludur. Sonradan Fransız vatandaşlığına geçmiştir. Mimarlık eğitimi 1868-1879 yılları arasında Paris, Güzel Sanatlar Akademisi'nde almıştır (Kula Say 2014: 243). Vallauri, tasarımlarında Paris Okulu'nun (*Beaux Arts*) ilkelerini hem Batı'dan hem Doğu'dan aldığı referanslarla birleştirmiş ve eklektik üslubu tercih etmiştir. Vallauri'nin sadece eğitim anlayışı ile değil, aynı zamanda ortaya koyduğu bina tasarımlarıyla *Beaux Arts* geleneğini bir anlamda İstanbul'a taşıdığı ve tasarladığı yapılarda görselleştirdiği anlaşılır (Gençel 2021: 79-81).

² İstanbul sanat ortamında sulu boya çalışmalarıyla ön plana çıkan İtalyan Philippe Bello (1831-1909) 1902 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi Mimarlık şubesinde Vallauri'nin yardımcısı sıfatıyla Proje Atölyesi'nde görev yapmıştır (Gençel 2021: 80).

Cumhuriyet sonrasına dek okulun kurumsal yapısını ve devamlılığını sağlayan önemli bir faktör olmuştur (Sayar 1945: 240).

Bu etkileşim ve örgütsel eğitim programının, dolayısıyla Akademi'nin bir ferdi olan Tahsin Sermet Bey'in eğitimine ilk başladığı yıl (1905) klasik mimari üsluplardan Roma ve Yunan mimarisine dair çizimler, mimari aksama ve bunların uygulamasına dair teorik bilgiler öğrendiğini bilmekteyiz. Sonraki yıl (1906) basit bina, proje ve plan çizimleri ile bu bilgileri uygulama imkânına sahip olduğunu ifade edebiliriz. Ardından, Roma-İtalyan Mimarisi eğitimi ile birlikte Grek, Grekoromen ve diğer klasik tarzlarda bina plan ve projelerini öğrenmiş, tek renk lavi şeklinde ışık ve gölge metodu ile çizimler yapmıştır. Sonraki yıllarda ise daha ziyade İtalya-Rönesans üslubunda bina projelerini sulu boya ile renklendirerek anlamlı ve sanatsal bir tablo halinde tasarladığı düşünülmektedir. 1909'da yani okuldaki son yılında ise mimarlık kariyerinde çok önemli bir yer teşkil edecek Selçuklu ve Osmanlı mimarisi ekseninde eğitim almış, Türk mimarisi ile alakalı eserler üzerinde plan, proje ve röleve çalışmaları gerçekleştirmiştir. *Beaux-Arts* ekolünün örgütsel dayanışması içerisinde yer alan eski ve yeni öğrencilerin işbirliği dikkate alındığında Tahsin Bey'in okulun başlarında eğitim alırken, son sınıf öğrencilerine çizim ve modellik yaptığı, deneyimli öğrencilerin de kendisine mimari çizim ve uygulamalar konusunda ders verdiği düşünülmektedir (Arık 2006: 16-18).

Mimarlık Kariyeri

Mimar Tahsin Sermet'in kariyer çizgisi ve mimarlık faaliyetleri; Cumhuriyet öncesi ve sonrasında İzmir'de yaptığı çalışmalar ile 1930lu yıllardan aktif mimarlık kariyerinin sonuna dek İstanbul'da gerçekleştirdiği projeleriyle izlenebilmektedir. I. Ulusal Mimari'nin önemli isimlerinden biri olarak tanınmasına yol açan ve kariyerinin ilk safhasını oluşturan İzmir yılları (1913-1919), ağırlıklı olarak yine İzmir'de geçen kariyerinin ikinci dönemi (1924-1933), yeni bir kariyer planlamasının yanı sıra ailesinin de isteğiyle şekillenen ve kariyerinin üçüncü döneminden (1934-1955) aktif mimarlık kariyerinin sonunda kadar (1955) izlenebilen İstanbul yılları, mimarın bu kapsamdaki faaliyetlerini ve meslek yaşamını belirli bir kronolojide izlemeye ve değerlendirmeye yardımcı olmaktadır. Tahsin Sermet'in Cumhuriyet'ten sonra İzmir ve ardından İstanbul'da açtığı mimarlık ofisleri ile mimarlık kariyeri daha net ve güçlü bir çizgide kendini gösterebilmiştir.

Kariyerinin İlk Dönemi (1913-1919) (İzmir)

Osmanlı İmparatorluğu'nda Türkçülük ideolojisinin en yoğun hissedildiği şehirlerden birisi olan İzmir'de aldığı işlerle karşımıza çıkan Mimar Tahsin Sermet Bey, mimarideki Türk Revivalizmi'nin ilk kuşak uygulayıcılarından biridir. İlk defa, İttihat Terakki Fırkası'nın 1911 yılında Selanik'te toplanan IV. genel kongresinde gündeme gelen "Vilayetlerde Milli Kütüphane Kurma Fikri" (Huyugüzel 1997: 9) ile tohumları atılan İzmir Milli Kütüphane projesi, Vali Rahmi Bey'in girişimleri ve Milli Kütüphane Derneği'nin desteğiyle hayata geçirilmiştir. Milli bir kültür ve kütüphane oluşturma fikri doğrultusunda temelleri atılan İzmir Milli Kütüphane binası, dönemin ideolojisini somut olarak yansıtan, savaş yıllarında halkın ve idarecilerin bir araya gelip örgütlendikleri sembol yapılardan biridir (Ülker 1986: 7-8). Kütüphaneye gelir sağlaması amacıyla (Huyugüzel 1997: 13) hemen yanı başında yine Tahsin Sermet Bey tarafından tasarlanan Milli Sinema ile birlikte temelleri 1915 yılında atılan Milli Kütüphane binası, savaş yıllarının getirdiği zor koşullar ve işgal nedeniyle yarım kalmış, 1922 yılından sonra inşasına devam edilmiştir (Ülker 1986: 8-9). Milli Sinema 1926'da, Milli Kütüphane ise Cumhuriyet'in 10. yılında düzenlenen törenler çerçevesinde 30 Ekim 1933 yılında hizmete açılmıştır (Foto. 2). I. Ulusal Mimari'nin önemli yapılarından kabul edilen Milli Kütüphane (1915-1933) (Foto. 3) ve Milli Sinema (1915-1926) (Foto. 4) binaları, Tahsin Sermet Bey'in mimarlık kariyerinin kilometre taşları olarak kabul edilmektedir (Aslanoğlu 2001: 299).

Foto. 2. İzmir Milli Kütüphane ve Milli Sinema Genel Görünüş
Kaynak: <http://www.izmirmillikutuphane.com/Kutuphanemiz-Tarihcesi>

Foto. 3. İzmir Milli Kütüphane Giriş Cephesi
Kaynak: Erdem Bayazıt Arşivi. 2023.

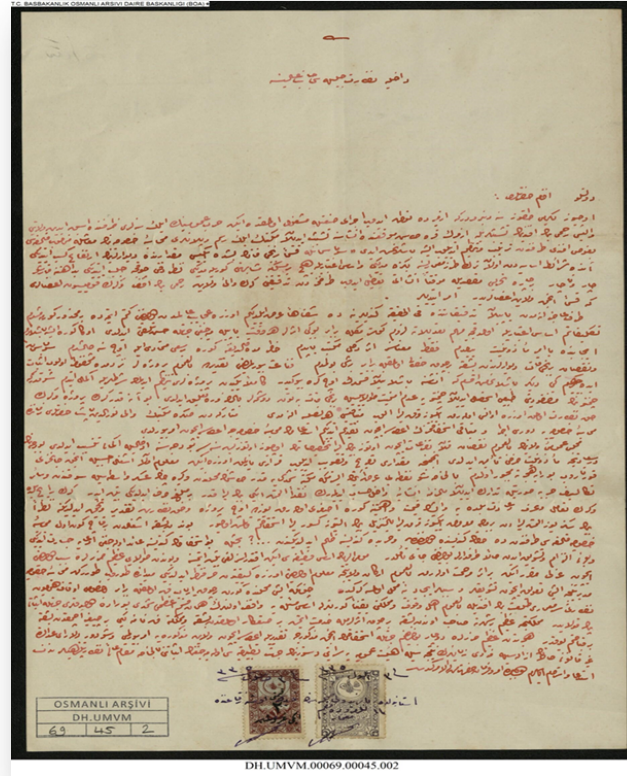

Foto 4. İzmir Milli Sinema Giriş Cephesi. Kaynak: Erdem Bayazıt Arşivi, 2023.

Müteakiben yine İttihat ve Terakki'nin desteği sayesinde İzmir'in mimaride Türk unsurları ve ideolojisi ile şekillendirilen imar ve inşasında aktif rol alan Tahsin Sermet Bey, Karataş Erkek Muallim Mektebi olarak inşa edilen (Foto. 5) fakat günümüzde İzmir Kız Lisesi (1914,1915-1918) olarak faaliyet gösteren yapının da tasarımını üstlenmiştir (Belge 2, BOA.DH.UMVM.69/45).

Foto 5. İzmir Kız Lisesi (İttihat ve Terakki Erkek Muallim Mektebi) Giriş Cephesine Kuzey'den Bakış. Kaynak: Erdem Bayazıt Arşivi, 2023.

Belge 2. Tahsin Bey'in İzmir Kız Lisesi'nin Mimarı Olduğuna Dair Belge.
Kaynak: BOA.DH.UMVM.69/45

Dönemin ileri gelen isimlerinden ve İttihat ve Terakki Fırkası'nın üyelerinden olan Vali Rahmi Bey³ ve bürokratlarla yakın ilişkileri olan mimarın akademiden mezun olduktan sonraki yılları ağırlıklı olarak İzmir'deki projelerle geçmiştir. Mimarlık kariyerinin ilk safhasının I. Dünya Savaşı (1914-1918) ve ardından İzmir'in işgaline (1919) denk gelmesi Tahsin Sermet Bey'in özellikle İzmir'deki projelerinde birtakım zorluklarla karşı karşıya kalmasına ve geçici bir süre yer değiştirmesine neden olmuştur. İzmir'in Yunan işgaline uğramasından sonra geçici olarak İstanbul'a taşınmış, bir dönem Süleymaniye'deki Bayezid-i Veli Mahallesi 11 numarada ikamet etmiştir (BOA.DH.UMVM.69/45). Bu dönem mimarın Cumhuriyet sonrasındaki referanslarının, daha sonra tamamlayacağı önemli projelerinin ve işlerinin alt yapısını oluşturmaktadır. Özellikle Cumhuriyet'in ilanından sonra, yine İzmir'de tasarladığı yapılarla karşımıza çıkan Tahsin Sermet Bey, burada tercih edilen ve önceliği olan bir mimar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu öncelik, kariyerinin ilk yıllarının burada geçmesi ve buna bağlı olarak I. Dünya Savaşı'nın gölgesinde, zor şartlar altında önemli projelerde imzasının olmasıyla ilgilidir.

İzmir'de Vali Rahmi Bey dönemi ile birlikte başlayan imar, istismak ve inşaa faaliyetlerinin yanı sıra restorasyon ve yenileme çalışmaları da yapılmıştır. Bu dönemde burada aktif bir mimarlık kariyerine sahip olan Tahsin Sermet Bey'in Karataş İttihat ve Terakki Erkek Muallim Mektebi'ni (İzmir Kız Lisesi) inşa ettiği sıralarda Konak Meydanı'nda bulunan ve Yalı Camii (Hükümet Camii, Ayşe Kadın Camii) olarak bilinen 18. yüzyıl yapısının detaylı restorasyon

³ 1874 yılında Selanik'te doğan Vali Rahmi Bey, soyu Selanikli Evranosoğulları'ndan geldiği için Rahmi Evranos olarak adlandırılmıştır. İttihat ve Terakki Fırkası'nın 1908-1913 Selanik Mebusu olan Rahmi Bey, partinin ileri gelen isimlerinden biriydi. 1913-1918 yılları arasında İzmir'de valilik yapan Rahmi Bey, İzmir'in siyasi, iktisadi ve kültürel yaşamına önemli hizmetlerde bulunmuştur (Orhun ve Celal1969: 341).

çalışmalarını da gerçekleştirmiştir (Sözen ve Tapan 1973: 104). Yapının taç kapısı üzerindeki 1336 (1917-1918), minberi üzerindeki 1337 (1918-1919) tarihleri (Kuyulu Ersoy 2013: 102-103) bize mimarın yukarıda adı geçen okulun inşa projesinin son dönemleri ile bu restorasyon sürecini birlikte yürüttüğünü düşündürmektedir.

Kariyerinin İkinci Dönemi (1924-1933) (İzmir-Ankara)

Tahsin Sermet Bey'in Cumhuriyet'ten sonra daha ziyade alt yapı projelerinde çalışan Mühendis Mehmet Galip ve İbrahim Fesçi ile birlikte 1924 yılından itibaren İzmir, sonrasında da Ankara'da I. Ulusal Mimari akımı doğrultusunda inşa ve imar faaliyetlerine katıldığı bilinmektedir. Tahsin Sermet Bey'in ilk çalışma ofisinin de Mühendis Mehmet Galip ve İbrahim Fesçi'nin kurduğu İnşaat-ı Fenniye İdaresine bağlı olarak İzmir I. Kordon'da bulunan Rıhtım Han'da 12 nolu oda olduğu (Nezihi 2001: 17) ardından 22 nolu odada tek başına ofis açtığı bilinmektedir (Yetkin 2002: 128). Bu mimar ve mühendis grubunun Rıhtım Han'ı ortak bir çalışma alanı olarak kullanmış olmaları ve bilhassa İzmir ve çevresinde I. Ulusal Mimari Akımı'nın çehresi olacak projeleri burada tasarlama olasılıkları, göz ardı edilmemesi gereken bir husustur. Bu noktada Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni bir mimarlık pratiği ve kurumsal kimlik üzerinden seyreden mimarlık faaliyetleri, mimarın İzmir'de başlayan kariyerinin gelişiminde önemli rol oynar.

Mimarın kariyerinin ikinci aşamasını oluşturan bu dönemde, Tahsin Sermet Bey tasarımlarıyla Cumhuriyet öncesinde olduğu gibi Cumhuriyet'ten sonra da İzmir'in mimari çizgisinde öncü bir rol üstlenmiştir. Bu dönemde I. Ulusal Mimari etkisinde tasarladığı yapılarla birlikte bu değişimi şehirde görmek mümkündür. 1891 yılında kurulan Türkiye'nin ilk Ticaret Borsası, Cumhuriyet'in birinci kuşak mimarlarından Tahsin Sermet Bey'in Gazi Bulvarı'nda I. Ulusal Mimari stilinde tasarladığı ve içerisinde bir mimar kitabesinin yer aldığı yeni Borsa Sarayı'na (İzmir Ticaret Borsası) taşınmıştır (Güner 2005: 119). 1928 yılında görkemli bir törenle açılan İzmir Ticaret Borsası binası, Tahsin Sermet Bey'in Cumhuriyet'ten sonra kente kazandırdığı yapılardan biridir (Foto. 6).

Foto. 6. İzmir Borsa Sarayı Genel Görünüş.
Kaynak: Erdem Bayazıt Arşivi, 2022.

Tahsin Sermet Bey'in bir başka tasarımı ise 20. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen ve girişinde bulunan küçük tabelada "Şehir Mimari Tahsin Sermed Bey" imzasıyla bilinen Denizcilik İşletmeleri İzmir Şube Müdürlüğü binasıdır (Kuyulu 2000: 98). Mimar, bu yapıda I. Ulusal Mimari formlarıyla birlikte Art Deco akımı çizgilerini sentezlemiştir (Eyüce 2005: 104) (Foto. 7.).

Foto. 7. İzmir Denizcilik İşletmeleri Binası İzmir Şube Müdürlüğü Genel Görünüş.
Kaynak: Erdem Bayazıt Arşivi, 2022.

Tahsin Sermet Bey'in kendisi ve ailesi için konut olarak İzmir Küçükalyalı'da tasarladığı Aslanlı Köşk (16 Odalı Köşk)⁴ mimarın İzmir'deki kariyerine önemli referanslar oluşturmaktadır (Foto. 8). Erken Cumhuriyet Dönemi öncesi İzmir konutunda yer alan melez karakterin yanı sıra I. Ulusal Mimari kökenli üslupla etkileşime girmiş Yapının Batı cephesinde yapının mimarının Tahsin Sermet Bey olduğuna dair bir kitabe bulunmaktadır (Ortaer 2021: 103).

Foto. 8. İzmir Küçükalyalı, Aslanlı Köşk (16 Odalı Köşk) Genel Görünüş.
Kaynak: <http://www.pakben.com/portfolio-items/aslanli-kosk/?portfolioCats=4>

Yoğun bir çalışma temposuyla geçen İzmir yıllarının yanı sıra mimarın mesleki örgütlenme ve yine imar ve inşaa faaliyetleri için bu dönemde Ankara'ya da gittiği bilinmektedir.

⁴ Tahsin Bey'in oğlu Cüneyt Sermet Bey, burayı "16 Odalı Köşk" olarak nitelendirmektedir. (Gürlek 2012: 191).

Cumhuriyet'in başkenti Ankara'nın imar ve inşasında merkez noktalardan biri olarak seçilen Anafartalar Caddesi, I. Ulusal Mimari'nin başkentteki ilk örneklerini ve öncü yapılarını barındırması bakımından önem arz eder. Mimarın İzmir'deki kamu yatırımlarıyla eş zamanlı olarak Ankara'da görev alması, Cumhuriyet Mimarlığı'ndaki yerine ve misyonuna önemli referanslar oluşturmaktadır. Ankara'da Cumhuriyet tarihinin ilk Adliye Binası'nı (1925-1926) I. Ulusal Mimari çizgisinde tasarlayan mimar (Aslanoğlu 2001: 137, 299), İzmir'de üstlendiği öncü rolünü ve şöhretini Ankara'ya da taşımıştır (Foto. 9).

Foto. 9. Eski Ankara Adliyesi.

Kaynak: <https://kulturenvanteri.com/yer/eski-ankara-adliyesi/#16/39.938568/32.859409>

Cumhuriyet'in ilanından sonra Gazi'ye şükranlarını sunmak isteyen İzmir halkı adına, Cumhuriyet Meydanı'na dikilmesi düşünülen Atlı Atatürk Heykeli'nin proje düzenleme ve seçici heyetinde yer alan Tahsin Sermet Bey, anıtın proje düzenleme sorumlusu olarak 1929 yılında İtalya'ya gitmiştir. İtalyan Heykeltıraş Pietro Canonica ile Roma'da heykelin tasarımı ve diğer şartlar hakkında masaya oturan Tahsin Bey'in görüşmesi olumlu sonuçlanmış. Ertesi yıl Canonica maket ile İzmir'e gelmiş ve 1932 yılında "Ordular İlk Hedefiniz Akdenizdir, İleri" parolasıyla ve Milli Mücadele kabartmalarıyla Gazi'nin Atlı Heykeli bugünkü yerine dikilmiştir (Osma 2003: 65-69).

Kariyerinin Üçüncü Dönemi (1934-1955) (İstanbul)

Tahsin Sermet Bey'in kariyerinin üçüncü Dönemi (1934-1955) olarak değerlendirdiğimiz bu dönemde mimarın yönünü İstanbul'a çevirdiği görülmektedir. Kariyerinin ikinci döneminde İzmir ve Ankara'da önemli eserlere imza atan Tahsin Sermet Bey 1934 yılında, eğitim yıllarının da geçtiği İstanbul'a dönmüştür. İstanbul'da Karaköy Bankalar Caddesi no:14'te bulunan Bozkurt Han'da bir ofis açmıştır. Burada dikkat çeken husus, I. Ulusal Mimari'nin (1908-1930) etkisini yitirmeye başladığı yıllardan itibaren mimarın çalışma ofisini İstanbul'a taşımasıdır. Bu dönemde kamu yatırımlarının azalmasının yanı sıra, aralarında bakanlıkların da bulunduğu önemli projelerin büyük kısmının Batılı modernist mimarlara verilmesi (Aslanoğlu 2001: 297-298), Tahsin Sermet Bey'in de aralarında bulunduğu çoğunluğu Sanayi-i Nefise mezunu Türk mimarları yeni bir kariyer planlaması yapmaya itmiştir. Mimar bu dönemde kendi projeleri ile meslek yaşamına devam etmiştir. Ailesiyle birlikte İstanbul'a döndükten sonra hayatının bir bölümünü İstanbul Sarıyer'de tasarladığı 2 katlı, bahçeli ve

tam teşekküllü konutta idame ettiğini, Arkitekt'te yayımladığı Tahsin Sermet Bey Evi projesinden (Foto. 10) öğrenebilmekteyiz (Sermet 1934: 35-37).

Foto. 10. Tahsin Sermet Bey Evi (Sarıyer-1934)
Kaynak: <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/12/36.pdf>

Mimarın mesleki kariyerine İstanbul'da devam ettiği yıllarda Türk Mimarlar Cemiyeti'ne bağlı Güzel Sanatlar Birliği Mimarlık şubesi tarafından ortaya konulan ve Arkitekt dergisinin 1935 yılı 9. sayısında da yayınlanan kazanç durumlarına göre sıralanan mimarlar listesinde Tahsin Sermet Bey "Birinci Sınıf Mimarlar" arasında yer almaktadır. Dönemin önemli isimlerinden oluşan bu listede toplamda 57 kişi bulunmaktadır. Bütün bunlar mimarın kariyerinin bu son döneminde de yine önemli işlere imza atmış olduğu fikrini güçlendirmektedir. Tahsin Sermet Bey'in yanı sıra listede yer alan diğer diğer "Birinci Sınıf Mimarlar" şu isimlerden oluşmaktadır: Zühtü Başar, Seyfi Arkan, Yorgiyadis, Sedat Hakkı Eldem (Anonim 1935: 278).

Aktif Mimarlık Kariyerinin Sonu (1955)

Tahsin Sermet'in 1955 yılında Yüksek Mimarlar Birliği İzmir Şubesi'nden istifa ettiği bilinmektedir (TMMOB, Büyükkent Şubesi Arşivi, 29 Ocak 2022). Bu tarihten vefatına (1969) (Belge 3) kadar geçen sürede mimarlık kariyerine nasıl yön verdiğine dair herhangi bir bilgi ve belgeye rastlanamamıştır.

Belge 3. Tahsin Sermet Bey'in Vefat İlanı.
Kaynak (1969): Anonim, "Haberler". *Mimarlık*, 7 (63), 7.

Sonuç

Tahsin Sermet Bey, yarım asra yaklaşan mimarlık kariyerinde hem Geç Osmanlı hem de Erken Cumhuriyet Dönemlerinde aktif olarak mimarlık yapmıştır. Mimarlık kariyerine Sanayi-i Nefise Mektebi Mimarlık şubesinden mezun olduktan bir süre sonra İzmir Kolordu'da sivil mimar olarak başlayan ve mimaride ideolojik temsilin ön plana çıktığı İzmir ve Ankara gibi şehirlerde gerçekleştirdiği önemli projelerle I. Ulusal Mimari'nin öncü isimlerinden biri olmayı başarmıştır. Tahsin Sermet Bey'in 1955 yılında Yüksek Mimarlar Birliği İzmir Şubesi'nden istifa ettikten sonra herhangi bir mimari projesine ulaşamadığından aktif mimarlık kariyerinin bu tarihte sonlandığını düşünmekteyiz. Mimar, 1913 yılından itibaren birçoğu kamu yapısı olmakla birlikte çeşitli işlevlerde yapılar tasarlamıştır. İçerisinde okul, borsa sarayı, genel müdürlük binası, adliye sarayı, sinema ve kütüphane gibi kamu projelerinin yanı sıra, köşk ve konut gibi sivil mimari örnekleriyle de dönemin istek ve ihtiyaçlarına cevap veren, aynı zamanda mimarlık kariyerini zenginleştiren işlere imza atmıştır.

İttihat ve Terakki yönetiminin ileri gelen fikir adamlarından birisi olan Rahmi Bey'in İzmir Valiliği Dönemi'nde (1913-1918) özellikle kamu projelerinde çalışan ilk Türk mimar olarak (Tanyeli 1992: 331-332) Sanayi-i Nefise Mimarlık şubesi mezunu ve henüz mesleki kariyerinin başlarında bir mimar olan Tahsin Sermet Bey'e güvenmesi ve iş vermesi altı çizilmesi gereken unsurlardandır. Mimarın Türk Mimarisi referanslarıyla temelde İttihat ve Terakki'nin Türkçü politikaları ile şekillenen tasarım ve üslup süreci, özellikle Batılı tarzda eklektik eğilimlerin hâkim olduğu İzmir'de Tahsin Sermet Bey'in tasarladığı projelerle olgunlaşmaya, rafine bir mimariye dönüşmeye başlamıştır. Vali Rahmi Bey Dönemi sonrasında da Tahsin Sermet Bey, 1933'e kadar ağırlıklı olarak İzmir'de sürdürdüğü meslek yaşamındaki mimarlık faaliyetleri çoğunlukla I. Ulusal Mimarlık Akımı çizgisindedir. Tahsin Sermet Bey, özellikle I. Ulusal Mimarlık Dönemi ve ülküsü ile birlikte İzmir'in milli mimari çizgisindeki çehresini güçlendiren, temelleri İttihat ve Terakki yönetiminin desteği ile atılan, inşa süreci I. Dünya Savaşı ve ardından İzmir'in işgaliyle sekteye uğrayıp ancak Cumhuriyet'in 10. yılında hizmete açılabilen İzmir Milli Kütüphane (1915-1933) ve Milli Sinema (1915-1926) ile anılmaktadır (Sözen ve Tapan 1973: 104)

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Ulus-Devlet ideolojisinin diğer alanlarda olduğu gibi mimariye doğrudan yansıdığı şehirlerden birisi olan İzmir'in 1922 yangınından sonra çehresinde kent planlaması ve dokusunda büyük değişimler olmuştur. Burada mimar, müteahhit ve mühendislerin organize biçimde görev almaları ve buna yönelik idari, kurumsal çalışmalarda öncü bir rol üstlenen Tahsin Sermet Bey, bugün mimarların örgütlenmesinde ve mimarlık örgütlerinin kurumsal bir kimliğe kavuşmasında önemli katkıları olan bir isimdir. İzmir'de 1924 yılında kurulan Türk Mühendis ve Mimar Birliği (TMMB) adı verilen meslek örgütünün kurucularından olan Tahsin Sermet Bey, derneğin ve buradaki mimar ve mühendis grubunun Ankara'daki sözcüsü olarak bilinmektedir (Etker 2011: 110). Kuruluşu 1927 yılına uzanan Türk Mimarlar Cemiyeti'nin Ankara örgütlenmesinde de görev alan Tahsin Bey, 1933 yılında yapılan ilk genel kurula göre cemiyetin ilk üye ve yöneticilerinden biridir (Anonim 1933, 63). Türk Mimarlar Cemiyeti 1939 yılında tüzük değişikliği yaparak Türk Yüksek Mimarlar Birliği adını almış ve Tahsin Sermet Bey de bu yeni oluşumun yönetim kurulunda görev yapmıştır (Ünalın 2002: 24). Tahsin Bey'in İzmir'deki çevresi, burada yaptığı projeler ve güçlü mimarlık referansları; onun Ankara'da da tanınmasını, mimarlık camiasının ve birliğin önde gelen isimlerinden biri olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Böylelikle mimarın, daha önce İzmir'de mimar ve mühendislerin kurumsal bir kimlik kazanması adına üstlendiği görev anlamlı ve geçerli bir hal almıştır. Bu misyon ve anlamlı rol, İzmir'deki bir grup mimar ve mühendis adına yapılan sözcülüğün ziyade Ankara çevrelerinde tanınan ve saygı duyulan bir mimarın Cumhuriyet Mimarlığı'nın kurumsallaşması adına attığı adımlardan birini temsil eder. Bu temsil, Vali Rahmi Bey Dönemi'nden bu yana devam eden şehir mimarı çizgisini net biçimde ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak İzmir gibi Batılı tarzda, eklektik mimarının hâkim olduğu şehirde; Erken dönemden itibaren Ulusal Mimarlık Akımı etkisinde tasarlanan kütüphane, sinema, okul, borsa sarayı gibi yapılarla birlikte şehir, kısa zamanda Türkçülük ideolojisinin en önemli temsil noktalarından biri haline gelmiştir. Ulusal ideoloji üzerinde yükselen bu mimari temsil; henüz Ankara bir Cumhuriyet kenti olmadan önce İzmir’de kendine yer bulmuştur. Bu referanslar ışığında yönetici grupların da desteğiyle Milli bir proje ve program hedefiyle uygulamaya konulan mimarlık faaliyetleri ve yatırımlar, Cumhuriyet Mimarlığı’na ve diğer kentlerin de bu yöndeki inşasına örnek teşkil etmiştir.

Kaynaklar

Anonim (1933), “Memleket Haberleri”, *Arkitekt*, 2, 63.

Anonim (1935), “Duyumlar”, *Arkitekt*, 9, 278.

Anonim (1940), *Türk Yüksek Mimarlar Birliği Azaları ve Yüksek Mimarlık Mesleği ile Alakadar Mevzuat*, İstanbul.

Anonim (1969), “Haberler”, *Mimarlık*, 7 (63), 7.

Arık, Beritan (2006), *Erken Cumhuriyet Dönemi’nde G.S.A. ve İ.T.Ü. Mimarlık Bölümlerinde Yabancı Mimarlar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Tarihi Lisansüstü Programı.

Aslanoğlu, İnci (2001), *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

Eyüce, Özen (2005), “Türkiye Denizlik İşletmeleri İzmir Şube. Müdürlüğü” *İzmir Mimarlık Rehberi*, (Ed. Deniz Güner), İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları, 104.

Etker, Şeref (2011), “Türk Mühendis ve Mimarlar Birliği Nizamname-i Esasisi (İzmir-1924)”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 13 (1), 110-116.

Gençel, Özge (2021), *Sanayi-i Nefise Mektebi (1882-1928)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı.

Güner, Deniz (2005), “Borsa Sarayı”, *İzmir Mimarlık Rehberi*, (Ed. Deniz Güner), İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları, 119.

Gürlek, Ahmet (2012), *100. Yılında İzmir Milli Kütüphane*, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Huyugüzel, Ömer Faruk (1997), *İzmir Milli Kütüphanesi*, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Kula Say, Seda (2014), “Alexandre Vallauray’s Late Works On İzmir, Thessaloniki and Eminönü Customs Houses and Notes on the Agenda of Ottoman Architecture at the Turn of the Century”, *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 31(2), 43-64.

Kuyulu, İnci (2000), “İzmir’de Cumhuriyet Dönemi Mimarisi”, *Sanat Tarihi Dergisi*, 10 (10), 91-100.

Kuyulu Ersoy, İnci (2013), “18. Yüzyıldan Günümüze İzmir Yalı Camisi’nin Hikâyesi”, *Prof. Dr. Hakkı Önkol’a Armağan* (Ed. Şenay Özgür Yıldız), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 93-106.

Nezihi, Raif (2001), *İzmir’in Tarihi*, (Yay. Haz. E. Üyepazarcı), İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Orhun, H. ve Celal, K. (1969), *Meşhur Valiler: 50 Ünlü Vali*, Ankara: İçişleri Bakanlığı Merkez Valileri Bürosu Yayınları.

- Ortaer, Ayça (2021), *İzmir Mimarisinde Art Nouveau*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Sanat Tarihi Yüksek Lisans Programı.
- Osma, Kıvanç (2003), *Cumhuriyet Dönemi Anıt Heykelleri (1923-46)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Sayar, Zeki (1945), "Mimarlığın Beşiği Akademi", *Arkitekt*, 11-12, 239-246.
- Serçe, Erkan ve Yetkin, Sabri (2017), *125. Yılında İzmir Ticaret Borsası Tarihi*, İzmir: İzmir Ticaret Borsası Yayınları.
- Sermet, Tahsin (1934), "Tahsin Sermet Bey Evi-Sarıyer", *Arkitekt*, 38, 35-37.
- Sözen, Metin ve Tapan, Mete (1973), *Elli Yılın Türk Mimarisi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tanyeli, Uğur (1992), "Çağdaş İzmir'in Mimarlık Serüveni", *Üç İzmir* (Yay. Haz. Şahin Beygun), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ülker, Necmi (1986), "Milli Kütüphane", *Bilim Birlik Başarı Dergisi*, 47, 6-11.
- Ünalın, Çetin (2002), *Cumhuriyet Mimarlığının Kuruluşu ve Kurumlaşması Sürecinde Türk Mimarlar Cemiyeti'nden Mimarlar Derneği 1927'ye*, İstanbul: Mimarlar Derneği 1927 Yayınevi.
- Yetkin, Sabri (2002), *Ticari ve İktisadi İzmir Rehberi 1926*, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.